

**МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН
ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН ДҮГНЭЛТ**

2021 оны 01 дүгээр сарын 20-ны өдөр

Дугаар 01

Улаанбаатар хот

**ЭХ, ОЛОН ХҮҮХЭДТЭЙ ӨРХ ТОЛГОЙЛСОН ЭХ, ЭЦЭГТ ТЭТГЭМЖ ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ЗАРИМ ЗААЛТ ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ХОЛБОГДОХ ЗААЛТЫГ ЗӨРЧСӨН ЭСЭХ МАРГААНЫГ
ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭСЭН ТУХАЙ**

Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдааны танхим 12.30 цаг

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдааныг Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн Ш.Цогтоо даргалж, Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн Д.Солонго, Б.Буяндэлгэр, Ц.Нанзаддорж, Г.Баясгалан /илтгэгч/ нарын бүрэлдэхүүнтэй, хуралдааны нарийн бичгийн даргаар Б.Баяржаргалыг оролцуулан Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдааны танхимд нээлттэй хийв.

Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдаанд мэдээлэл гаргагч, иргэн Б.Улсболд, Монгол Улсын Их Хурлын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч, Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн С.Чинзориг нар оролцов.

Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдаанаар Монгол Улсын Их Хурлаас 2017 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдөр баталсан Эх, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг, 3 дугаар зүйлийн 3.1.3 дахь заалт, 6 дугаар зүйлийн 6.2 дахь хэсэг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван дөрөвдүгээр зүйлийн 1, 2 дахь хэсэг, Арван зургадугаар зүйлийн 11 дэх заалтыг тус тус зөрчсөн эсэх тухай маргааныг хянан хэлэлцэв.

Нэг. Монгол Улсын иргэн Б.Улсболд, Э.Сэлэнгэ, А.Номин-Эрдэнэ нар Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж гаргасан мэдээлэлдээ:

"... Монгол Улсын Их Хурлаас 2017 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдөр баталсан Эх, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэгт "Энэ хуулийн зорилт нь жирэмсэн эх, 0-3 хүртэлх насны хүүхдээ асарч байгаа эх, дөрөв хүртэлх насны ихэр хүүхэдтэй эх, эцэг, гурав болон түүнээс дээш хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.", 3 дугаар зүйлийн 3.1.3 дахь заалтад ""хүүхдээ асарч байгаа" гэж Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 106.1-д заасан хүүхэд асрах чөлөөтэй болон Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 3.1.3-т заасан ажилгүй эх 0-3 хүртэлх насны хүүхдээ асарч байгааг"; 6 дугаар зүйлийн 6.2 дахь хэсэгт "Төрүүлсэн 0-3 хүртэлх насны хүүхдээ асарч байгаа эх сар бүр хүүхэд асарсны тэтгэмж авах эрхтэй." гэж заажээ.

Тус хуулийн дээрх зохицуулалтууд нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван дөрөвдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн "Монгол Улсад хууль ёсоор оршин суугаа хүн бүр хууль, шүүхийн өмнө эрх тэгш байна.", 2 дахь хэсгийн "Хүнийг үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхаж үл болно. ...", Арван зургадугаар зүйлийн 11 дэх заалтын "улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй. ..." гэсэн заалтыг тус тус зөрчсөн тухай мэдээллийг ийнхүү гаргаж байна.

Эх, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хууль нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 5 дахь заалтад заасан иргэний өндөр наслах, хөдөлмөрийн чадвар алдах, хүүхэд төрүүлэх, асрах болон хуульд заасан бусад тохиолдолд эд, мөнгөний тусламж авах үндсэн эрхийн баталгаа болж, хууль гарган хүүхэд асрахад эд, мөнгөний тусламж авах боломжийг олгох зорилгоор батлагдсан байна.

Эх, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хуулийн үндсэн дээр жирэмсэн эхэд тэтгэмж олгох, эсвэл Цэргийн албаны тухай хуулийн дагуу эрэгтэйчүүдийг хугацаат цэргийн албанд татах эрх зүйн зохицуулалтууд нь хүний бие физиологийн онцлог болон Монголын ард түмний түүх, соёл, зан заншил, ахуй, амьдралын хэв маягт үндэслэгдсэн байдаг учир эрх зүйн онолын хувьд тухайн хүйсийн ялгамжтай зохицуулалтууд нь зөвтгөгддөг байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 11 дэх заалтад заасанчлан улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй байх ёстой. Хүүхдээ асарч халамжлах үүргийн хувьд ч эх, эцэг хоёр тэгш эрх эдэлж, үүрэг хүлээх нь зүйн хэрэг бөгөөд энэ нь Монгол Улсын иргэний журамт үүрэг юм. Иймд 0-3 насны хүүхдээ тухайн хүүхдийн эх, эцэг хоёрын аль аль нь асарч болно. Өнөөгийн нийгэмд эцэг нь 0-3 насны хүүхдээ асарч болох бодит (эхийн сүүг орлох хүүхдийн хоол, тэжээл түгээмэл болсон) болон сэтгэхүйн нөхцөл байдал хэдийн бүрэлдэн тогтсон байх бөгөөд түүнийг хууль тогтоогчоос хүлээн зөвшөөрсний илрэл нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 106 дугаар зүйлийн 106.1 дэх хэсэгт эцэг нь 0-3 хүртэлх насны хүүхдээ асрах зорилгоор чөлөө авах боломжийг хуульчилсан явдал юм. Өмнө дурдсанчлан хэдий тус хуулийн дагуу эцэгт хүүхэд асарсны тэтгэмж олгох боломж байгаа ч тэр нь маш хязгаарлагдмал тохиолдлуудад боломжтой байгаа нь үндсэн эрхийг үндэслэлгүйгээр явцууруулсан байгаа юм. Тодруулбал, Эх, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.4 дэх хэсэгт 0-3 хүртэлх насны хүүхэд асарсны тэтгэмжийг эцэг нь авах боломжтой тохиолдлуудад зөвхөн "тэтгэмж авах эх нас барсан, эсхүл тэжээн тэтгэхээс зайлсхийсэн тохиолдол" хамаарч байгаа нь тус эрхийн агуулгыг явцууруулсан байна. Энэ нөхцөлд хүүхдээ тэжээн тэтгэхээс эх нь зайлсхийгээгүй бөгөөд эх, эцэг хоёул ажилладаг байхад эх нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 106 дугаар зүйлийн 106.1 дэх хэсэгт заасанчлан чөлөө авахад хүүхэд асарсны тэтгэмж олгохоор байхад эцэг нь чөлөө авч, эх нь үргэлжлүүлэн ажилласан нөхцөлд олгохгүй байгаа нь үндэслэлгүй зохицуулалт болсон байна. Эхийн хувьд эцгээс илүү өндөр цалинтай, эсвэл ажлын нөхцөл сайтай тохиолдолд эх нь үргэлжлүүлэн

ажиллаж, эцэг нь хүүхдээ асрах нь өнөөгийн нийгэм дэх гэр бүлүүдийн гаргаж болох шийдвэр билээ. Гэтэл гагцхүү эх нь ажиллаж, эцэг нь хүүхдээ асарсан гэх үндэслэлээр Үндсэн хуульд заасан эд, мөнгөний тусламж авах эрхээ эдлэх боломжгүй болж байгаа нь Иргэний хууль, шүүхийн өмнө эрх тэгш байх, хүйсээр ялгаварлагдахгүй байх эрхийг ноцтойгоор зөрчиж байгаа юм. Түүнчлэн эх нь дангаараа ажилладаг, эцэг нь ажилладаггүй бөгөөд хүүхдээ асарч байгаа тохиолдолд тэтгэмж авах боломжгүй байгаа юм. Мөн Эх, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох журамд эцэгт тэтгэмж олгох тухай нэг ч удаа дурдагдаагүй байгааг дурдах нь зүйтэй юм.

Үндсэн хууль зөрчсөн гэж үзэж буй зохицуулалтууд нь зөвхөн 0-3 насны хүүхдээ асарч буй ажилгүй, эсвэл Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 106 дугаар зүйлийн 106.1 дэх хэсэгт заасанчлан хүүхэд асрах чөлөө авсан эцгийн эрхийг зөрчөөд зогсохгүй, цаашлаад эмэгтэй хүн л хүүхдээ асрах ёстой гэсэн нийгэм дэх зүй бус ойлголтыг улам бэхжүүлэх сөрөг талтай. Ижил түвшний цалин хөлс бүхий хөдөлмөр эрхэлдэг эцэг, эх хоёрын хувьд асуудлыг авч үзвэл хүүхдээ эцэг нь асарвал тэтгэмж авах боломжгүй, харин эх нь чөлөө авбал тэтгэмж авах боломжтой байгаа явдал нь хүүхдийн эхийг хүүхэд асрах тал дээр илүү үүрэгжүүлж буй явдал мөн бөгөөд энэ нь хууль тогтоогчоос тэтгэмж олгох механизмыг ашиглан хүүхдээ асрах сонголтыг хүүхдийн эхээр хийлгэхэд хүргэх үр дагавартай зохицуулалт болжээ.

Монгол Улсад хүүхэд асрахтай холбоотой үүрэг болон эрэгтэй, эмэгтэй хүний тэгш эрхийг хэрхэн харж байгааг бусад холбогдох эрх зүйн эх сурвалжаас тодруулбал, Монгол Улсын олон улсын гэрээ Монгол Улсын 2000 оны 9 дүгээр сарын 07-ны өдөр нэгдэн орсон Эмэгтэйчүүдийг алагчилах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенцын 16 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн (d) заалтад "гэрлэлтийн байдлаас үл хамаарч эцэг эх хүүхэдтэй холбоотой асуудлаар адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээх ...", мөн (f) заалтад "хүүхдийг асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, үрчлэх, эсхүл үндэсний хууль тогтоомжоор зохицуулсан төсөөтэй харилцаанд адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээх ..." гэж, Монгол Улсын хууль, Гэр бүлийн тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.1 дэх хэсэгт "Эцэг, эх хүүхдээ хүмүүжүүлэхэд тэгш эрх эдэлж, адил үүрэг хүлээнэ.", 26 дугаар зүйлийн 26.2 дахь хэсэгт "Эцэг, эх дараахь үүрэг хүлээнэ:" гээд мөн зүйлийн 26.2.2 дахь заалтад "хүүхдээ асран хамгаалах, тэжээн тэтгэх;" гэж, Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.1 дэх заалтад "жендэрийн тэгш эрхийн зарчим: эрэгтэй, эмэгтэй хүн бүр улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёл, гэр бүлийн ба бусад харилцаанд тэгш эрхтэй байх, нийгмийн амьдралд адил оролцох, хөгжлийн үр шим, нийгмийн баялгаас тэнцүү ашиг хүртэх боломж, нөхцөлийг хангах;" 2 дугаар зүйлийн 2.3 дахь хэсэгт "Монгол Улсын хууль тогтоомж болон нийтээр дагаж мөрдүүлэхээр гаргасан эрх зүйн актын хэм хэмжээ нь энэ хуулиар баталгаажуулсан жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах хэм хэмжээг дордуулахыг хориглоно." гэж, Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 106 дугаар зүйлийн 106.1 дэх хэсэгт "Ажил олгогч нь амаржсаны болон ээлжийн амралтаа эдэлсэн, гурав хүртэлх насны хүүхэдтэй эх, эцэг өөрөө хүсвэл түүнд хүүхэд асрах чөлөө олгоно. Мөн 3 хүртэл насны хүүхэдтэй эцэг өөрөө хүсвэл чөлөө авч болно." гэж тус тус зааснаас үзэхэд эцэг, эх нь хүүхдээ асран хамгаалах харилцаанд адил тэгш эрх эдэлж, үүрэг хүлээх ёстойг Монгол Улс бүрэн хүлээн зөвшөөрсөн байна.

Иймээс хүүхдээ асран хамгаалах харилцаанд оролцож буй буюу хүүхдээ асарч буй эцэг нь эхийн адил аливаа хязгаарлалтгүйгээр тэтгэмж авах эрхтэй байх ёстой. Хууль тогтоогчийн хувьд жендэрийн тэгш байдал тухайн харилцаанд хангагдах нөхцөлийг баталгаажуулах үүрэгтэй юм. Дүгнэвэл, холбогдох хуульд тусгагдсан 0-3 насны хүүхдээ асарч байгаа ажилгүй эсвэл чөлөө авсан эцгүүдийн хүүхэд асрах тэтгэмж авах нөхцөлийг хязгаарласан заалтууд нь зөвтөгдөх үндэслэлгүй байх бөгөөд тухайн зохицуулалт нь эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн нийгэм соёлын болон гэр бүлийн амьдралд тэгш оролцох эрхэд халдсан, жендэрийн хувьд мэдрэмжгүй хэм хэмжээ болсон байна.

Монгол Улсад хууль ёсоор оршин суугаа иргэд хууль, шүүхийн өмнө тэгш эрх эдэлж, ялгаварлан гадуурхалтаас ангид байх тухай Монгол Улсын Үндсэн хуульд тусгасан төдийгүй дараахь Монгол Улсын олон улсын гэрээнүүдэд ийнхүү тусгажээ, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 217/A/III/ тогтоолоор батлагдсан Хүний эрхийн Түгээмэл Тунхаглалын 7 дугаар зүйлд "Хүн бүр хуулийн өмнө адил тэгш бөгөөд ямар ч алагчилалгүйгээр хуулиар адилхан хамгаалуулах эрхтэй. Хүн бүр энэхүү Тунхаглалд харшлах аливаа алагчилалаас болон тийнхүү алагчилахыг өдөөсөн турхиралтаас адилхан хамгаалуулах эрхтэй.". Монгол Улсын 1974 оны 11 дүгээр сарын 18-ны өдөр соёрхон баталсан Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын Пактын 26 дугаар зүйлд "Бүх хүн хуулийн өмнө тэгш байх бөгөөд аливаа алагчлалгүйгээр хуулиар тэгш хамгаалуулах эрхтэй. Энэ үүднээс аливаа байдлаар алагчилах явдлыг хуулиар хориглох бөгөөд хууль нь арьс үндэс, арьсны өнгө, хүйс, хэл, шашин шүтлэг, улс төрийн болон бусад үзэл бодол, үндэсний буюу нийгмийн гарал, хөрөнгө чинээ, төрсөн байдал буюу бусад байдлаар алагчилахаас бүх хүнийг адил тэгш үр нөлөөтэй хамгаалах баталгааг бүрдүүлэх ёстой."

Гэтэл дээрх Үндсэн хууль зөрчсөн гэж үзэж буй зохицуулалтууд хүйсийн байдалд нь тулгуурлан эцэг хүний үндсэн эрхийг үндэслэлгүйгээр хязгаарласнаараа тэдний хууль, шүүхийн өмнө тэгш хамгаалагдах эрхийг зөрчсөн төдийгүй Монгол Улс олон улсын эрх зүйгээр хүлээсэн үүргээ шударгаар биелүүлж чадаагүй байх нөхцөл байдалд хүргэж байгаа юм. Түүнчлэн өмнө тайлбарласанчлан дээрх зохицуулалтуудын шууд бус боловч зайлшгүй үр дагаврын хүрээнд эхийг хүүхэд асрах талаар эцгээс илүү үүрэгтэй гэх хууль болон орчин цагийн нийгмийн сэтгэлгээнд нийцээгүй, хоцрогдмол үзлийг хөхүүлэн дэмжсэн байна.

Иймд Эх, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг, 3 дугаар зүйлийн 3.1.3 дахь заалт, 6 дугаар зүйлийн 6.2 дахь хэсэг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван дөрөвдүгээр зүйлийн 1, 2 дахь хэсэг, Арван зургадугаар зүйлийн 11 дэх заалтыг тус тус зөрчсөн гэж үзэж байгаа бөгөөд дээрх зохицуулалт Монгол Улсын Үндсэн хуулийг зөрчсөн талаар дүгнэлт гаргаж өгнө үү." гэсэн байна.

Хоёр. Монгол Улсын Их Хурлын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч, Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн С.Чинзориг Үндсэн хуулийн цэцэд ирүүлсэн тайлбартаа:

"... Монгол Улс 1969 оны 5 дугаар сарын 10-ны өдөр соёрхон баталсан Эхчүүдийг хамгаалах тухай Олон Улсын Хөдөлмөрийн байгууллагын 103 дугаар конвенцын 4.1, 4.2 дахь хэсэгт "Жирэмсний болон хүүхэд төрүүлсний чөлөөнд байгаа эмэгтэй мөнгөн болон эмнэлгийн үйлчилгээний тэтгэмж авах эрхтэй. Мөнгөн тэтгэмжийн хэмжээг үндэсний хууль тогтоомжоор тогтоох бөгөөд энэ нь